

Vilobí d'Onyar a través del capbreu d'en Ramon Malars

per Josep M. Marquès

Ens proposem, en el present estudi, presentar un exemple de com es pot analitzar un capbreu amb vista a precisar alguns aspectes de la història agrària i social d'un poble de la comarca catalana de la Selva durant el segle XIV.

La tipologia dels capbreus evolucionà progressivament durant tota l'època de vigència del règim senyorial. Els capbreus del segle XII (anomenats, de vegades, *scriptura census*) ofereixen a l'investigador ben poques dades quantificables. Es limiten a enumerar una colla de masos, indicant la parròquia on es troben, i a detallar les prestacions que cada un d'ells fa al senyor. Indubtablement, permeten d'obtenir sumes de productors i de produccions. Observacions sobre la densitat de població en certs indrets i sobre l'existència de certes produccions especialitzades, com la del formatge, poden extreure's d'uns documents a primer cop d'ull tan aixuts.

Els capbreus del segle XIV, a més de ser ben sovint autèntics notarialment, inclouen descripcions individualitzades de peces de terra, de les quals es donen les afrontacions, i alguna vegada l'extensió i tot. Si es té la sort de topar amb documents que ressenyen aquesta darrera dada, no s'està lluny d'un autèntic cadastre.

Algunes entitats eclesiàstiques han capbrevat successivament les mateixes possessions amb intervals de pocs decennis, des del segle XIV fins al XIX. Quan es conserven sèries d'aquesta mena (i no és difícil trobar-ne), és possible exposar dinàmiques d'intensificació d'exploracions o, alternativament, de desertització d'algunes. L'aprofitament exhaustiu de totes les dades pot facilitar, fins i tot —i nosaltres ho hem fet— la reconstrucció de la geografia urbana d'un poble, per mitjà de l'anàlisi de les afrontacions de les cases i patis.

Oferim aquests suggeriments metodològics amb vista a estimular la continuació d'un treball en què no som sols a prendre part i per al qual no manquen fons als arxius de la Catalunya Vella.¹ Quant a la nostra aportació, no té altres

1. Vid. J. M. RODRÍGUEZ I BURCH, *El capbreu d'Osor i Susqueda*, dins «Estudi General» (Girona), 1 (1981), ps. 109-112, treball que ens sembla que no ha aprofitat tots els elements quantificables que es troben al seu document de base. Ell mateix cita J. GABRIEL GIGOT, *Le Capbreu d'Argelès-sur-Mer*, dins «Centre d'Etudes et de Recherches Catalanes», 3 (1958-59), elaboració modelica, amb cartografia i quadres estadístics, però difícil de trobar. Pel que es refereix a fons arxivístics amb capbreus, de manera general hem d'indicar que els eclesiàstics són més ben conservats que els nobiliaris. Nosaltres mateixos hem assenyalat 45 volums de capbreus del monestir de Banyoles, que cobreixen tot el període entre el segle XIII i el segle XVIII, existents al Fons de Monacals de l'ACA, entre els núms 806 i 956 de la secció de volums, a *L'Arxiu del monestir de Banyoles* en curs d'edició dins els «Quaderns del Centre d'Estudis Històrics de Banyoles», i d'una dotzena de capbreus referents

pretensions que les que es desprenen del seu contingut. Concretament, ens abstenim de comparacions amb altres capbreus similars i de generalitzacions. Publicat aquest estudi amb intenció divulgativa a Vilobí d'Onyar el 1976, apareix ací amb correccions mínimes. Si ajudés a dur a terme altres estudis que en milloressin el mètode o n'ampliessin l'àrea ja hauria aconseguit de sobres el seu objectiu.

LA CONFECCIÓ DEL CAPBREU

Un matí de diumenge de la tardor del 1337 el nunci del castell de Vilobí va pujar, com de costum, al pedrís des d'on solia fer les crides. Els vilatans acabaven de sortir, tot enfredorits, de la missa matinal, i ara el voltaven, sorruts i silenciosos. El tot cançoner i les paraules de ritual del començament de la crida no tenien res de nou: «Ara oiats tots generalment...». Allò que era nou de debò era la crida d'aquest diumenge: el senyor Ramon Malars volia capbrevar les seves possessions de Vilobí.

Això no succeïa sovint: com a màxim quan canviava el senyor perquè l'anterior havia mort i l'hereu volia assegurar-se la fidelitat dels súbdits, o perquè castell i drets havien estat venuts a un nou amo. No sabem què havia succeït aleshores. També mossèn Ramon Malars té per a nosaltres una biografia imprecisa. Era jurat de Girona (ell o un seu homònim) quan, el 16 de març de 1362, s'acordà començar la reconstrucció de la torre Cornèlia de la ciutat, segons que ho recorda la coneguda làpida existent a la mateixa torre. Els mateixos anys un Ponç Malars, segurament familiar del Ramon, invertia capitals a una companyia barcelonesa, composta en la seva majoria de gironins, que comerciava amb Sicília, Sardenya, Nàpols i Flandes.² Totes les probabilitats apunten cap a un Ramon Malars burgès i comerciant, per al qual la possessió d'un castell constituïa una inversió rendible i que no pensava en absolut dedicar-se a la professió militar.³

a les possessions de la mitra de Girona, a *Pergamins de la Mitra de Girona*, en curs d'edició a cura de l'Institut d'Estudis Gironins.

2. Companyia estudiada per J. MADURELL I MARIMON, *Contabilidad de una compañía mercantil trescentista barcelonesa (1334-1342)*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», 35 (1965), ps. 421-525; 36 (1966), ps. 456-546. Ponç Malars és l'únic factor associat del qual no sabem on operava; els altres treballen a Càller, Palerm, Bruges i Xipre. Entre els factors i socis comanditaris s'hi troben els cognoms de Ça Riera, Margarit, Savarrés i d'altres de gironins. La companyia té com a primer soci l'opulent mercader banyolí Pere de Mitjavila. Ponç Malars apareix com a assistent al consell municipal de Girona el 1345 (Arxiu Municipal de Girona [AMG], *Manual d'Acords*, A-1 [1345-1347], full solt després del foli 14). De Ramon Malars, que ací ens interessaria més, en sabem menys; apareix com a jurat de mà major el 1362 (AMG, *Manual d'Acords*, A-5, folis 91 i 101v). La manca de manuals d'acords anteriors als que hem citat ens impedeix determinar altres intervencions de la família Malars a la vida municipal de Girona, però les anotades són suficients per situar-la econòmicament i socialment.

3. La monarquia va recórrer sovint a l'alienació de castells, sovint venuts a burgesos, per afrontar dificultats patrimonials (vid. M. T. FERRER, *El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 7 (1970-71), ps. 351-451. Algunes de les alienacions del castell de Vilobí les hem exposades a *Uns homes de Vilobí compren per al rei la jurisdicció del poble* (Vilobí d'Onyar 1977), 11 ps.

El dilluns, dia 29 de desembre de 1337, arribà de Girona el notari reial Arnau de Mas. El bon vell portava a la seva bossa el tinter, les plomes i el ganivet per fer-los punta a mesura que s'anessin gastant, cansades de gratar el paper. Treballà poc. De dilluns a dimecres féu una sola capbreuació cada dia.⁴ Possiblement parlà amb el senyor del castell; es compulsaren documents antics i preparà les intenses sessions de treball que tindrien lloc el mes de gener, acabades les festes nadalenques.

Arnau de Mas tornà a Vilobí el divendres dia 16 de gener de 1338.⁵ Posà mans a l'obra; aquell dia enllestí les capbreuacions de quatre masos. L'endemà en féu quinze. El diumenge, com és natural, va reposar. La setmana següent reprèn a bon ritme la feina, i l'acaba; dilluns, 13 inscripcions; dimarts, 6; dimecres, 13; dijous, cap; divendres, 24, i dissabte, 16.⁶ Setmana ben aprofitada i treball potsr una mica desordenat. Arnau de Mas va tornar a Girona a passar en net els seus papers, però aquell mateix hivern la malaltia va posar fi a la seva vida.⁷

El senyor Ramon Malars necessitava el seu capbreu. La notaria reial de Girona, que havia estat de Bernat de Taià, vacant per la mort de l'infortunat notari, fou confiada a Ramon de Bruguera.⁸ Aquest demanà a Malars una bona còpia dels actes passats davant Mas. L'escrivà de Bruguera era home de bona lletra, però una mica distret,⁹ i potsr els apunts de Mas havien estat redactats en lletra pot entenedora; ben segur que es trobaren més o menys capgirats, potsr en quaderns solts.¹⁰ Foren transcrits amb calligrafia clara sobre peces de pergamí que feien 60 × 52 centímetres. El notari Bruguera va compulsar cada inscripció amb les minuts de Mas, va salvar les esmenes i signà amb un signe ben enrinxolat. Després va cridar el baster i li encomanà que anés cosint les pells amb bon fil de cànem, l'una darrera l'altra. Va resultar-ne una tira de pergamí

4. Capbreuacions núms. 1, 2, 13. Les referències a aquestes capbreuacions, que donem dins del text, corresponen a la llista de l'apèndix 1.

5. Les datacions d'aquesta sessió comencen amb *XVII kals. febr. anni M CCC XXX VII*. Aquest era l'any anterior, el numeral del qual continuava utilitzant-se també a la cancelleria reial, fins al 25 de març de 1338. Així, les datacions entre l'1 de gener i el 25 de març resulten aparentment de l'any anterior al real. Si el document s'hagués confeccionat l'any 1337 el notari hauria treballat en dos diumenges, cosa impensable en aquelles circumstàncies.

6. Daten de *XVII kals. febr.* les inscripcions 6, 14-16. De *XVI kals.*, les 3-5, 7-12, 17-18, 20-23. De *XIV kals.*, les 24-36. De *XIII kals.*, les 37-42. De *XII kals.*, les 54-66. De *X kals.*, les 43-53 i 67-79. I de *IX kals.*, les 84-95.

7. La subscripció del notari que autoritza les escriptures diu així: «*Ego Raimundus de Brugeria, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Bernardo de Toylano, publico Gerunde notario, hec de notis acceptis per Arnaldum de Manso, condam simili auctoritate et substitutione notarum publicum, scribi feci et clausi.*»

8. Ramon de Bruguera és actiu a la notaria de Girona fins més enllà del 1355. La datació precisa del capbreu, per tant, no és possible de donar-la, tot i que no devia retardar-se molt una vegada passats els actes.

9. En una ocasió arriba a datar l'any *quadragesimo*, en comptes de *trigesimo*. Arnau de Biure passa una vegada a dir-se Guillem de Biure.

10. D'ací que les datacions dels actes, segons queda anotat a la nota 6, no segueixin un ordre estrictament cronològic. Hem determinat que aquesta manca d'ordre no es deu a un possible capgirament de les pells en cosir-les.

de tretze metres i mig de llarg, formada per vint-i-tres pells. Convenientment enrotllada, fou lliurada a Malars.¹¹

El senyor del castell guardà curosament el document, que anà passant a mans dels seus successors en la senyoria.¹² Potser és avui l'únic capbreu que es guarda al castell per al qual fou redactat.¹³ En comparació d'altres senyors feudals de les terres gironines, la magnitud de les possessions de Malars era mínima,¹⁴ en particular si se'l volgués posar al costat de senyors com el comte d'Empúries o el bisbe. Se sap que la diòcesi de Girona, on el règim senyorial tingué tanta importància, arribà a desenvolupar una normativa jurídica peculiar en aquest aspecte: les *Consuetudines diocesis Gerundensis*.¹⁵ Normativa general i document particular es complementen per aclarir la situació agrària i social d'una parròquia qualsevol de la Catalunya del segle XIV.

LA TERRA I LA GENT

Els homes

La llista dels capbrevats és llarga; són, en total, 95, corresponents, en principi, a altres tantes famílies. Totes les terres que hi són referides es troben dins el terme de la parròquia i castell de Vilobí, però no tots els qui reconeixen el domini del senyor Malars són veïns de la parròquia. Per la precisió són de Vilobí 82; de Salitja, 6; de Franciac, 3; i un de cada un dels següents llocs: Sant Dalmai, Brunyola, Santa Coloma de Farners i Riudellots. Manquen, doncs, per completar el circuit representants de Vallcanera. Més aviat, en canvi, són gent de Vilobí que menen terra en aquesta darrera parròquia.

Podríem preguntar-nos si són més els veïns de Vilobí que tenen terra a fora la parròquia o bé els de fora que se l'han procurada ací. La resposta és difícil, perquè només els homes propis del castell especifiquen totes les seves possessions; els altres homes només reconeixen allò que tenen pel senyor del castell, i única-

11. Avui manca el primer full de pergami, que contenia, segons una numeració marginal, dues inscripcions.

12. Al revers del primer full actual s'hi llegeix, en lletra del segle XVIII: *Capbreu del castell de Vilobí a favor de Ramon Malars, en lo any 1337; Cruyllas, tit 15, calaix 24, des. 1, n.º 2*. Darrer titular senyorial del castell de Vilobí fou el comte de Solterra; hem pogut comprovar la presència de documents referents a aquest castell, procedents d'aquesta família noble, a l'arxiu de la Biblioteca de Catalunya.

13. Agraïm al senyor Joaquim Vivas, intelligent restaurador i actual propietari del castell, els préstecs que des del 1960 ha tingut a bé de fer-nos del capbreu per al seu estudi.

14. *Vid.* S. SOBREQÜÉS, *L'alta noblesa del nord de Catalunya*, dins S. SOBREQÜÉS i J. SOBREQÜÉS, *La guerra civil catalana del segle XV* (Barcelona 1973), vol. II, ps. 9-119, i el mapa de la p. 126.

15. *Vid.* A. MASIA DE ROS, *Derechos señoriales y dominicales en la comarca de Gerona*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», 19 (1948-49), ps. 547-556, d'especial interès perquè cita sobre el tema testimoniatges gironins procedents del canonge Pontich i per la bibliografia. A aquesta, amb tot, cal afegir J. ROVIRA ARMENGOL, *Consuetudines de Gerona*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», 5 (1928), ps. 450-485.

ment es refereixen a d'altres propietats que tenen per raó de donar les afrontacions de les peces de terra. Sembla que els dos tipus de casos s'equilibren força i que és la necessitat de terres la que provoca aquesta interpenetració.

Certament el nombre de vuitanta-dos vilobinencs capbrevats no representa el nombre total de focs de la parròquia. Les afrontacions ens donen a conèixer altres masos, masoveries dependents de masos i, dintre la mateixa cellera del poble, veïns que no fan censos al castell ni reconeixen en el nostre document cap obligació de defensar el poble en cas de guerra. A l'índex complementari recollim 13 noms de masos i 17 persones, segurament caps de casa, que no són capbrevats i queden documentats al capbreu.

No sembla exagerat, per tant, atribuir al poble cent famílies, que suposen un total de 400-500 habitants.¹⁶ La majoria d'ells són pagesos. Hi ha dos sabaters, o artesans del calçat, espadenyas o esclops (núms. 41 i 54), dos sastres (núms. 43 i 45), un ferrer (núm. 33) i un teixidor (núm. 42). Els clergues són tres: Arnau de Montaner, clavari de l'església (testimoni del núm. 1), Marimon Murta, sagristà (núm. 83), i Bernat Rapassó (núm. 16), a qui correspondria en principi l'ofici de diaca o campaner. Per acabar la nòmima de les activitats extra-agrícoles poden esmentar-se el *bada* o guarda del castell i els molins. El castell sembla tenir-ne dos: un de situat sobre l'Onyar, prop del poble (núm. 39), i un altre a la riera de Bagastrà, prop de can Sigmasa i de ca n'Artau (núms. 13 i 20; aquest segon devia donar el nom a la casa de mas Bassa: núm. 38). Dos altres molins, en canvi, es troben a una riera que avui té poca aigua, el Ridevila: són els d'en Pasqual, conservat actualment en part (núm. 78), i el d'en Guinart (núms. 78 i 79), que per les afrontacions sembla trobar-se prop de l'anterior. Quatre molins per a un centenar de cases són molts, i cal pensar que trobarien clients de pobles pròxims, menys equipats i menys abundants en cursos d'aigua.

L'aigua

L'aigua és un element necessari per al conreu i la vida, i al mateix temps pot esdevenir un temible enemic. A la vall alta del Bagastrà, on la riera té ben marcat el seu llit, les cases es distribueixen pel terreny amb força regularitat. En canvi, vora el poble, on les terres són més planeres, els masos manquen o són de construcció recent. Sovintejarien inundacions, que desaconsellaven d'establir-hi l'habitació. El capbreu conté les expressions de «llit nou del Bagastrà» (núms. 13 i 14) i «llit vell de l'Onyar» (núm. 73), que poden tenir dos significats. O bé es tracta de canalitzacions fetes per corregir el curs dels rius, que haurien estat treballs públics de notable envergadura, o bé es refereixen al resultat de grans riuades que haurien canviat els cursos de les aigües

16. J. IGLESIES, *El fogaje de 1365-1370. Contribución al conocimiento de la población de Cataluña en la segunda mitad del siglo XIV*, dins «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona», 34 (1962), p. 99, atribueix al castell de Vilobí, aleshores en possessió de la família Sant Martí, de Girona, 87 focs. Ultra això, cal computar 8 aloers; S. SOBREQUÉS, *op. cit.*, p. 30.

fluvials. Que la segona interpretació és la més òbvia? Al capbreu es documenta el riu Banyacans, que, sobre el mapa del poble, posa de manifest que és un curs artificial d'aigües, un escorredor de camps inundats que segueix paral·lel i a curta distància de l'Onyar durant dos quilòmetres. Les inundacions al pla de Vilobí han estat una amenaça constant, que va condicionar fins i tot la construcció de la nova església del poble el segle XVIII.¹⁷ ¿Quin sentit pot tenir que, entre les obres que alguns capbreuats es comprometen a fer al castell, s'hi especifiqui que escuraran les fosses del mateix castell o de la cellera, si no és que periòdicament aquests s'omplien de terra i deixaven de complir la seva funció protectora? Construint marges i escurant recs al llarg de centúries s'han guanyat per al conreu antics aigualeixos i sorrals.

El bosc

Al llarg de les rieres del pla de Vilobí es disposen els conreus; més lluny, la terra magra queda avui reservada al bosc. El capbreu no deixa deduir fàcilment si era més extens que en l'actualitat. S'hi esmenta el bosc de Busquets cap a Vallcanera (núm. 12 i 27), a ca n'Estany (núm. 22) i a la Comavella (núm. 23). Esperaríem més mencions; no sabem si l'escassetat és deguda a imprecisió del capbreu, que alguna vegada parla només de possessions sense conrear (núm. 6, prop de l'ermita de Santa Margarida), o bé a la necessitat de terra de conreu.

Els cursos d'aigua eren resseguits de fileres d'arbres, com oms i freixes; diversos capbreuats reconeixen expressament el dret del senyor del *tallium in ripariis nostris* de tallar a les riberes; per als altres la fórmula diu que el senyor pot tallar arbres que no siguin fruiters de les seves possessions en la mesura en què ho necessiti per a obres de defensa al castell.

No s'esmenta explícitament cap pineda, tan abundants en l'actualitat. Sí, en canvi, rovires o rouredes (núms. 63 i 85). Els catorze masos obligats a facilitar glans per a l'aliment dels porcs del castell tindrien suficients roures, alzines i suros per poder-les recollir. De fet, la quasi total eliminació dels roures a Vilobí és un fet recent, i les persones d'edat en recorden encara exemplars esponerosos.

Un veí té un tros de modeguer (núm. 28). Les mòdegues són la planta ideal per escombrar el forn després d'haver-hi fet foc i abans de posar el pa a coure. Operació que presumiblement la gent devia fer cada setmana o cada quinze dies, a menys que no coagués els pans sota la cendra, com succeïa precisament amb les *fogacias*, els pans simbòlics que alguns pagaven al castell. Ni el capbreu ni el record històric coneixen a Vilobí el forn de destret del castell que, en altres llocs, constituïa una més de les fonts d'ingressos del senyor.

Masos i camps

Més enllà del bosc, el conreu.

El mas, en principi, és una unitat. L'expressió *caput mansum cum quintana*,

17. Ho hem destacat al nostre estudi *L'Església a Vilobí d'Onyar* (Vilobí 1978), p. 3.

exita, area, clauso et honore culto et inculto, que omnia se habent contigua es troba a cada capbrevació. Pot ser una fórmula estereotipada, però pot respondre també a la realitat dels masos. Al centre o en el lloc més adequat del lot principal de la terra conreada quedava la casa, amb la seva eixida i la quintana, o zona que la volta; s'hi esmenta l'era, que no podia mancar per a les batudes. El *clausum* o clos devia ser el tros de terra proper al mas: un dels capbrevats té dins el clos dos jornals de bous d'un altre senyor emfitèutic (núm. 24). Però un altre, que es troba en un cas semblant, parla del seu clos inferior, que pot alludir, per contraposició, a un clos superior.

Jurídicament el mas és una unitat. Pot pertànyer a diversos senyors emfitèutics sense dividir-se; aquest sembla ser el sentit amb què es parla d'una peça de terra que, a diferència d'altres que tenen el mateix senyor directe i el mateix emfiteuta, *pertinent dicto manso* (núm. 6, 23, 33). De fet, coneixem documents de fora Vilobí pels quals s'escriptura l'agregació d'una terra a un mas, sense canviar-ne la senyoria directa ni l'emfitèutica.

Per als camps, la nomenclatura és tan variada com poc precisa. *Honor* o possessió, *campus, terra, feixia, possessio* són mots que no permeten de concloure res sobre les extensions de les propietats. Hi ha feixes d'un saió i de dos (núm. 86); de mitja tornada (núm. 75) i de tres tornades i mitja (núm. 78). Encara que sovintegin les feixes d'un jornal de bous (núm. 37, 38, 84, 85), les dimensions són variables, com hem vist. S'observarà que *camp* no significa precisament conreu, perquè poden existir camps de terra i bosc (núm. 23).

Atès que no és possible establir una correlació entre les denominacions de les peces de terra i les respectives extensions, ens limitem a recollir en gràcia a la lexicografia mots menys usuals; *insula seu terra* (núms. 8, 32, 79), *michonum* (núm. 51), *pariliata* o parellada, feina que fa (en un jornal) un parell de bestiar (núm. 5), *quadrum* (núms. 13, 73, 87). A Franciac hi ha una *coromina* (núm. 49), i el senyor del castell en té una altra al pla de sobre Vilobí (núm. 71), cosa que estranya els vilobinencs d'avui, acostumats a localitzar la coromina del castell al triangle que estableixen el poble i els rius Gravalosa i Onyar abans de la confluència d'aquests.

El capbreu és avar a donar les mesures de les terres. Es troben mesurades més sovint les peces d'altres senyors emfitèutics que no pas les del senyor capbrevador. En proporció amb el nombre total de camps, aquells dels quals coneixem l'extensió contitueixen una mínima part, i així seria ociós de voler-ne deduir mitjanes d'extensió dels conreus. Ens podem servir d'aquestes anotacions només per saber quines mesures d'extensió s'usaven a Vilobí. La més freqüent és el jornal de bous. També sovinteja la *tornada*. Les peces petites es mesuren per *saions* (núm. 40, 60), que deuen correspondre a quantitats de gra necessàries per sembrar-les. Excepcionalment trobem una sola vegada mitja *vessana* (núm. 6), mesura que més tard havia d'imposar-se a totes les altres i quedar fins fa poc com la més corrent a la comarca.

Compra-vides i minifundi

L'especificació, que en els 41 masos del castell sembla completa, de totes les peces de terra posseïdes i dels censos que per elles es paguen, així com les afrontacions que es donen de totes, permeten de dir quelcom sobre el règim de les terres.

En primer lloc, es constata que alguns masos tenen moltes feixes i camps. El mas Guerau en té 18; els masos Oliveres i Artau, 14; Cendra i Rayners, 13; Ferrer i Cavaller, 11. A l'extrem contrari es troben els Martí, Voltregà, Turbany, Rigau, Mateu (prop del bosc de Busquets, i, per tant, del cantó de Vallcanera) i Carbonell, que o bé tenen totes les terres juntes, o bé posseeixen només una peça de terra a part del clos. No cal deduir immediatament que els masos rics hagin de tenir moltes terres, perquè pot donar-se el cas de tenir gran extensió en una sola peça, formant unitat amb la casa. Però convé atendre a un altre indicatiu; els masos de poques terres es troben a migdia del poble, en terres més magres, on són d'esperar guanys migrats. Al contrari, un gran nombre de camps i feixes ajuntat al mas ha d'interpretar-se òbviament com a fruit d'una política constant de reinversió dels guanys obtinguts en l'activitat agrícola en l'adquisició de noves terres.

Terres dels masos

Cal analitzar encara, en aquest respecte, una dada que ens sembla reveladora. Dels 41 masos del castell, 22 es troben implicats en relacions de censos per raó de terres, entre si o amb altra gent del poble, tal com detallem a l'apèndix. És a dir, que no sols s'ha produït en èpoques anteriors a la confecció del capbreu un traspàs intens de possessions d'un mas a l'altre (que en algunes ocasions el document evoca, esmentant l'antic propietari: núms. 3, 22), sinó que amb una certa freqüència aquest traspàs ha pres la forma de cessió a cens. Entre els 22 masos totalitzen 46 censos, generalment d'import inferior a un sou, que se sumen als censos que es pagaven al castell.

Consta també l'existència a Vilobí d'algunes masoveries (núm. 20, 60), i, per tant, la pràctica del contracte d'arrendament, sense que puguem donar més precisions per manca de detalls complementaris. És sabut que una gran part dels contractes d'arrendament s'han fet en forma verbal, i això en fa difícil la investigació.

Encara hem de subratllar l'existència de cases duplicades (*de Mont i de Vall*), com a can Selva i can Riquer, i de mitges prestacions (mitja jova, mitja batuda), que semblen indicar que alguns masos s'han dividit per donar lloc a l'establiment de noves famílies. ¿Pot tot això ser un indicatiu fiable d'una demografia abundant i d'un aprofitament de la terra? Ens sembla que sí, i més quan, com ha estat dit, no abunden les al·lusions al bosc i a terres ermes.

La necessitat de terres i la poca oferta que n'hi hauria és la causa no sols del minifundi, testimoniada per les diverses peces d'un saió, sinó també de l'adquisició de terres que queden lluny del mas. No podem precisar massa aquest aspecte, a causa de la imprecisió que per a nosaltres té la toponímia del capbreu. Que

en Sigmasa tingui terra al pla de sobre l'església li comporta un desplaçament superior al quilòmetre. Que en Selva conreï peces situades al terme de Vallcanera i al de Santa Coloma de Farners li suposa perdre forçosament molt temps en anades i vingudes al darrera del parell de bous. Ací cal recordar els tretze veïns d'altres parròquies de Vilobí. En conclusió, és un fet demostrat la notable dispersió de les peces de conreu de cada mas, i la hipòtesi que l'explica de manera més raonable consisteix en l'excès de la demanda sobre l'oferta de superfícies conreables.

El conreu

Amb quin bestiar es devia treballar? El capbreu no ho diu. Que es parli de jornals de bous pot indicar que eren corrents al país. Els camins amples s'anomenen carretera *jovera*, però no ens consta si el bestiar rossam es junyia ja sense jou. És versemblant que qui es compromet a portar els esplets *cum animali meo*, en singular, es refereixi a un cap de rossam, mentre que els qui es comprometen a batre amb un parell d'animals deuen pensar en un parell de bous o vaques. Seria un anacronisme extrapolar cap al segle XIV la situació de la primera meitat del segle XX, quan cada pagès de Vilobí tenia un rossam (matxo, mula, egua) i només un pagès de temperament més tradicional mantenia una parella de bous que llaurava amb gran lentitud, acompanyada del grinyol dels ansins de fusta de lledoner, produït pel fregadís dins dels forats del jou i estimulada pels crits del bover. Segons dades del 1718, que pensem analitzar en una altra ocasió, el segle XVIII entre 36 cases de Vilobí reunien 42 parells de bous de llaura, 8 parells de vaques de llaura i cria, 17 egües, 14 matxos, 6 mules, 17 burros i 13 pollins de burro, amb predomini indutable del bestiar boví, més lent, sobre el rossam.¹⁸

Les prestacions que detallem més avall poden donar idea només limitada de les qualitats de la producció de les terres. Per a les quantitats caldria recórrer a documentació sobre delmes, que ens temem que no s'ha conservat. L'agricultura produïa cereals (blat, ordi) i farratge per al bestiar gros. També fibres tèxtils, lli i canem, que devien ser filats a les mateixes cases; els teixien artesans establerts al mateix poble. De vinyes se n'esmenten explícitament sis, a més de la del senyor del castell; en principi, però, se suposa que cada casa en tindrà i que paga per ella el pollastre *de trescol*. Una sola vegada es parla d'hort (núm. 45), i una altra, de terra i devesa, a Vallcanera (núm. 4).

Entre el bestiar de granja devien abundar els porcs i les gallines. La majoria de les cases devien tenir oques. Manca qualsevol referència a bestiar oví i als seus productes, com llana i formatge. En canvi, el 1718 es van censar 89 ovelles i 34 cabres i cabrits. Tampoc no existien, el segle XIV, oliveres i altres produccions que poguessin donar lloc a un comerç important amb l'exterior. Pel que pertoca a la producció dels horts, com ara cebes, alls i fesols, que no feien tasca al senyor, tot i ser subjectes al delme, el nostre document és incomplet. Així i tot, dibuixa

18. Arxiu Diocesà de Girona, fons de Causes Pies, papers de mossèn Narcís Bertomeu, sense cota.

suficientment una economia de mera subsistència, destinada a satisfer les necessitats primàries del menjar, amb una dieta força monòtona, del vestir, i a pagar les rendes dels senyors.

Les famílies

Un capbreu no és un cens. Hi compta sols el cap de casa. També, això no obstant, afloren a la superfície alguns retalls de vida viscuda i algunes situacions menys normals de tipus jurídic.

En alguna casa són marit i muller junts que reconeixen la senyoria del castell (núms. 3, 5, 59, 75, 88), indicatiu de matrimoni amb règim peculiar de béns. Abunden les vídues que es capbreven amb el fill (núms. 2, 32, 47, 56); n'hi ha, en canvi, que apareixen totes soles (núms. 22, 27), i que no cal creure que fos per falta de família, ja que, si fos així, no podrien portar el mas. Hi ha també dones casades, de les quals s'esmenta el marit, que, però, no intervé a l'acte (núms. 84, 89, 92), senyal que capbrevaven béns propis i que s'havien casat amb un fadrí extern o cabaler.

La fórmula del cap de casa, legítim administrador de l'esposa i del fill (núms. 8, 28), ens fa pensar també en cabalers casats amb pubilla; la menció de pare, fill i nora (núm. 50) suposa unes capitulacions matrimonials en què el pare ha fet heretament a favor del fill; les cases amb dues dones (núms. 21, 33, 37) poden donar a entendre que la primera és vídua i la segona encara soltera. En resum, és notable la presència de la dona, com a cap de casa i com a esposa. Sabem, a més, que la pubilla Gener ha posat casa al poble i que una noia de cal Ferrer s'ha casat a Riudellots sense perdre la condició de remença del castell.

El poble

És petit, el poble, la *cellaria*, de Vilobí. Al nord, del cantó més pròxim al riu Onyar, el castell, amb les seves quatre torres quadrades, construïdes en pedra tosca del volcà de la Crosa. El temple parroquial és inclòs dins el castell; en forma el sector de migdia. Ocupa l'extensió del presbiteri del temple d'avui. A migdia de l'església, el cementiri; a migdia-ponent del cementiri hi ha la casa d'en Dogal i el pati de can Serra (núm. 84). Pel cantó d'orient, el carrer de la Clau, corbat, segueix la muralla. Les cases que tocaven la muralla i el fossat, *in vallibus ipsius cellarie*, per orient del poble eren les de na Rosa i el seu fill Vicenç, la d'en Gras i la del mas Alomar (núm. 82). Igualment tocaven la muralla o *barraria* pel cantó de ponent la casa de Comes, la d'en Cendra i el seu pati i la del clergue Bernat Rapassó (núm. 16). Un altre grup de cases es troben al bell mig del poble, voltades de carrer per totes bandes: les de na Caterina Gener, Guerau i Rayners (núms. 32, 37, 39), que afronten amb les de na Brunissendis Canal i Bernat Ros. Total, tretze cases segures; alguna altra n'hi devia haver, com les dels altres dos clergues.

Crida l'atenció que moltes d'aquestes cases siguin de masos forans. ¿Refugi

per a temps insegurs, residència, o nous domicilis per a fills del mas que s'estableixen pel seu compte? Hi ha encara a la cellera espais sense edificar. Fora d'ella s'han establert tres cases juntes, inici de suburbi, una de les quals és d'un sastre i l'altra d'un sabater.

Vist de fora estant, el poble és abans de tot el lloc on es va a missa; les carreteres s'anomenen camí públic, però també *carraria* missadera (núm. 38) o camí *quo itur ad ecclesiam* (núms. 38, 39); també el pla, en comptes de dir-se «de sobre o de sota el castell o el poble», s'anomena «de sobre o sota l'església» (núms. 44, 45).

Els noms de la gent

Quan s'escriu el capbreu de Ramon Malars ja fa dos-cents anys que s'havia introduït el costum que la gent portés noms de sants canonitzats per l'Església. Introduït, però no pas generalitzat. El nom de Pere és, a molta distància dels altres, el més corrent; el porten 28. Trobem després 18 Bernats, 14 Berenguers, 14 Guillems, 8 Ramons i 7 Arnau, com a noms que presenten freqüències significatives i que no es troben al calendari eclesiàstic. Al contrari, els noms d'apòstols, que gaudien aleshores de festa de precepte, es limiten a 3 Jaumes, un Bartomeu i un Joan. Noms de sant són també els dos Gueraus, dos Domènecs, un Francesc (tot i que franciscans i dominics feia un segle que estaven establerts a Girona), tres Ponç i tres Vicenç. No són, en canvi, noms de sant, i tenen una menció cada un, Marimon, Ferrer, *Pithonus*, Bonanat, Simó i Astruc; el darrer era usual entre els jueus.¹⁹

La perduració de noms tradicionals, de rel gòtica o franca, és més gran entre les dones, on es troben sis Brunissendis i quatre Alamandes, seguides de tres Berenguers, Guillems i Margarides. Per a aquest darrer nom cal notar que tenia ermita dedicada al poble, que el capbreu esmenta. Trobem després una Dominga i una Francesca, una Caterina, una Maria i dues Cecílies, com a representació de l'onomàstica cristiana. Les Benvingudes, Vingudes, Ermessendis, Elicsendis, Roses, Sibilles, Serenes i Sanxes, de les quals trobem només una de cada, no provenen del santoral; el seu origen és el repertori tradicional de noms femenins del país.

Relacions amb els senyors

Les obligacions dels pagesos ressenyats al capbreu no són iguals per a tots ni són totes del mateix gènere. S'hi troben tres nivells diversos: senyories emfitèutiques, homenatges servils i drets de castell termenat.

Senyories emfitèutiques. Simplificant molt, poden explicar-se com un doblement del dret de propietat entre dos subjectes: el senyor directe i el senyor

19. Vegeu el nostre *Onomàstica gironina*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», 22 (1975), ps. 51-73.

útil o emfiteuta. Aquest pot disposar a gust seu de les possessions, però n'ha de pagar al seu senyor una part alíquota dels fruits (tasca) i una quota fixa (cens). Si ven, aliena o hipoteca la possessió, també ha de satisfer al senyor terços i foriscapis. Les consuetuds de Girona estableixen que, de cada 100 sous del preu, el senyor en cobra 25 pel terç i 5 pel lluïsmo. Segons Pontich,²⁰ es paguen per lliura del preu de venda 6 sous i 8 diners de terç i 2 sous de lluïsmo.

Presentem en llista única tots els senyors emfiteútics esmentats al capbreu. Per quantificar el fenomen haurem de sumar unitats de possessions, que poden ser d'extensió molt diversa. Quasi sempre el capbreu en parla com de terres conreades pels mateixos capbrevats. Només en pocs casos sabem d'altres senyors directes, perquè quan es donen les afrontacions d'una peça se cita no sols el conreador, sinó també el senyor directe. Així, a Vilobí, ultra les terres de domini directe del senyor Malars, es troben senyories emfiteútiques del poble i de fora el poble.

Senyories del poble. Són seglars: 1) El feu de Bedós, que posseeix per dos terços Ramon Malars i per un terç Pere Fresolf: 20 possessions. 2) Pere Fresolf: 1 possessió (núm. 52). 3) Alamanda, esposa de Pere Fresolf: 1 possessió (número 16). El mas Selva de Mont, senyor de la meitat del mas Selva de Vall. Són eclesiàstiques: 1) Ermita de Santa Margarida: 5 possessions. 2) Altar de Santa Maria de l'església parroquial: 1 possessió.

Senyories de fora el poble. Són seglars: 1) Francesca, vídua d'Arnau de Biure, cavaller: 18 possessions. 2) Guillem de Vilagut, noble: 3 possessions. 3) Pere Mataró, de Franciac: 3 possessions. 4) Guillem de Riera, ciutadà de Girona: 3 possessions. 5) Guillem Baier, ciutadà de Girona: 1 possessió. Són eclesiàstiques: 1) La sagristia segona de la seu de Girona: 7 possessions. 2) L'Almoïna del Pa de la seu: 1 possessió. 3) Ferial de la seu: 1 possessió. 4-6). Les prepositures de gener, novembre i desembre de la mateixa seu: 1 possessió cada una. 7) Altar de Sant Llorenç, de la seu: 1 possessió. 8) Benefici de G. Planes de Sant Feliu de Girona: 3 possessions. 9) Altar de S. Vicenç, de Sant Feliu: 1 possessió. 10) Monestir de Sant Pere de Casserres: 45 possessions. 11) Monestir d'Amer: 3 possessions. 12) Monestir de Sant Daniel: 2 possessions. 13) Monestir de Cuixà: 2 possessions. 14) Monestir de Sant Pere de Galligants: 1 possessió. 15) Monestir de Sant Pere Cercada: 1 possessió.

En resum, per tant, s'esmenten 51 senyories emfiteútiques seglars i 85 d'eclesiàstiques, a més de les que són directament capbrevades. Algunes d'aquestes, que coneixem per raó d'afrontacions, es troben a Riudellots (Ferial de la seu), Franciac (Guillem Baier) o Brunyola (Almoïna del Pa). Així i tot, el fenomen és important. Les entitats més representatives són el feu de Bodós (*Bedocio*), dividit entre el senyor del castell i un propietari fort, si jutgem pel nombre d'afrontacions que té amb les propietats descrites; la vídua de Biure, que posseeix terres al pla de Sigmasa, i sobretot el monestir de Casserres, els drets del

20. «Consuetudines Gerundenses», núm. 15.

qual semblen concentrar-se més enllà de l'Onyar, entre Vilobí i Salitja: sembla que són seus els masos Mallol i Gras. El capbreu no diu com s'han constituït aquestes propietats. Si algunes de les eclesiàstiques més petites poden procedir de donatius, fundacionals o més tardans, les grans propietats eclesiàstiques i seculars han de considerar-se com a inversions fetes ací per institucions eclesiàstiques i per famílies nobles i burgeses que cercaven una col·locació rendible per als seus capitals.

Pràcticament tota la terra del poble devia restar sotmesa a la senyoria emfitèutica. Si algun mas (Barceló, Fresolf, Alomar, Riquer) pertany al seu propietari en franc alou, entre els 41 masos propis del castell, només sis dels propietaris diuen tenir en alou alguna terra, presumiblement petita. Dels altres capbreuats tenen alocs cinc més. El fenomen, doncs, és limitat i excepcional.

El senyor del castell ho és, per senyoria directa, de 41 masos i de 48 possessions o grups d'elles que no constitueixen mas. La suma de 89 propietats constitueix la majoria del capbreu; les 6 confessions que només capbreven casa sense terra o fan homenatge representen un percentatge petitíssim en comparació d'aquesta majoria.

Prestacions en espècie

Hem dit que el senyor directe rep dues menes de rendes de les seves terres; una de fixa, o cens, i una d'alíquota, la tasca. Segons les constitucions de Girona, la tasca és l'onzena mesura de l'esplet, després de pagada la dècima o delme. Des del punt de vista dels pagesos, tasca i dècima suposaven que en principi els pagesos podien comptar amb 9 de cada 11 garbes.

El rèdit total de les tasques per al senyor és molt difícil de calcular. Depèn, en primer lloc, del percentatge aplicat. La forma corrent a Vilobí consisteix a donar tasca i mitja (aproximadament, una setena part) dels esplets de gra i una tasca sola dels esplets de vi, lli i canem. Pocs casos es troben que paguen tasca única de tot, i menys encara que donen només una vintena part. Depèn, també, de la producció de terreny.

Al costat de la tasca, les altres prestacions fixes representaven un profit menor. Així i tot, plantegen diverses qüestions.

La primera és si aquestes prestacions fixes poden servir per determinar la magnitud del mas. La resposta, en principi, és negativa. Les quantitats no varien proporcionalment; els ous de pasturatge seran dos o quatre; les gallines, un o dos parells; l'ordi, mitja quartera o una mitgera. En tot cas, s'observen variacions notables en els censos a pagar en metàl·lic; van des d'un mínim de 16 diners a un màxim de 20 sous. No s'exclou una relació si s'observa que tres cases sense terra paguen la mateixa quantitat: 3 sous i 9 diners.

Podem preguntar-nos, i ací la resposta serà precisa, si era gaire fructífera la recollida de censos per al senyor. Heus ací les sumes, distribuïdes segons les avinenteses en què es cobraven.

Per Nadal s'esqueia el cobrament dels censos en metàl·lic i dels de gallines, excepte una o dues cases que donen aquestes per Tots Sants. El total suposa

13 lliures 12 sous 11 diners i un òbol. El galliner del castell s'enriquia amb 68 gallines i 10 capons.

Els drets de pasturatge es distribuïen entre Pasqua, termini per rebre els ous, i Sant Joan Baptista, moment de recollir les oques que haurien pasturat la verdor de la primavera. Els totals són 99 ous i 31 oques. Pot comprovar-se al capbreu que hi ha qui paga per pasturatge ous i oques i qui només paga una cosa; també, que les quantitats d'oques per mas són força variables, i poden respondre a la terra que de fet es dedicava al bestiar. Ací hem d'aclarir que tres cases tenen una *barcheria*, que correspon a allò que els francesos anomenen *bergerie* o corral per al ramat (núms. 3 i 24). Per ella paguen una *perna de meliori porcho*, fet que podria indicar que el bestiar que s'engegava era precisament el porcí.

El dia de Sant Miquel es rebien els pollastres dits de *trescol* pels drets de vinya. Interpretant literalment el capbreu resultaria que el castell en recollia més de 60, però cal advertir que no tots els qui es comprometien a pagar-lo ho feien en realitat; només en el cas que efectivament tinguessin vinya. També aquest conreu ha desaparegut quasi totalment del poble avui, i, no obstant això, en el capbreu se n'esmenten algunes (núms. 4, 8, 12, 14, 32, 85), sens dubte menys de les que existien en realitat. Un indret del terme s'anomena justament *Vinyet*.

La diada de Sant Feliu (1 d'agost) era la de portar al castell el cens de gra. Una quantitat relativament modesta: 11 migeres i 12 quarteres, quasi tot de *cibaria*, que creiem que devia ser mestall o espelta, ja que quan es tracta de blat s'anomena *bladium* o *frumentum*. El capbreu especifica que els esplets que pertocaven al senyor havien de transportar-se allí on ell manés mentre el pagés pogués anar-hi i tornar-ne dins el mateix dia i se li donessin, a més, dos diners per a menjar.

A propòsit de la recollida de gra, val la pena que ens aturem a considerar-ne les mesures. Les *mitgeres* són normalment *ad mensuram de Agnis* i curulles, perquè excepcionalment en un cas (núm. 39) és *mitgera rasa*. La gran difusió de la mesura de Monells cal atribuir-la a la importància que havia tingut el mercat d'aquest poble. Les *quarteres* es determinen indistintament per la mesura del castell o per la de Vilobí, que devien coincidir. Quantitats menors de blat s'anomenen *panyeries* (núms. 30, 38), que podien ser senzillament almòstes.²¹

Altres espècies que es recollien eren nou feixos i mig de farratge i uns altres tants de palla, advertint sempre que l'obligació urgia només en el cas que es disposés de tals espècies i que la mesura del feix era *fexium hominis*, transportable per un home; cinc *fogacias*, pans cuits sota la cendra *ad pondus castlanie*, i glans, de les quals parlarem més avall.

21. Sobre les mesures de Vilobí, *vid.* J. M. MADURELL I MARIMON, *Derechos enfitéuticos en la diócesis gerundense*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», 16 (1963), p. 281. El text que edita l'autor a les ps. 254-297 és important per al coneixement de la nomenclatura feudal medieval. No obstant això, Madurell no va remarcar que les equivalències de mesures que donava per als distints pobles havien estat determinades oficialment el 1587, com ha remarcat Lluís BATLLE I PRATS, *La reducció dels pesos, mides i mesures de Palafrugell, Mont-ras, Llofriu i Palamós en el segle XVI*, dins *Estudis sobre temes del Baix Empordà* (Sant Feliu de Guíxols 1982), ps. 93-99, amb indicacions sobre altres treballs del mateix autor dedicats al tema.

Homenatges servils

A imitació de les relacions vigents entre senyors i vassalls lliures, d'homenatge i fidelitat, els pagesos s'encomanaven al senyor del castell o a d'altres senyors, de qui rebien protecció. Amb el temps aquesta relació desigual es va fent onerosa per als súbdits, que esdevenen, com els descriu el nostre capbreu, homes propis i sòlids, amb obligació de residir al mas o borda, esdevinguts de condició servil, inferior a la dels homes lliures. Dintre aquesta relació poden encara trobar-se dos casos diferents.

a) Els que són homes propis per raó del mas o borda. Són, al nostre capbreu, els nùms. 1-40 i el 84. Si es volen redimir, els cal pagar una quantitat a l'arbitri del senyor, el qual pot també negar-se a redimir-los. És clar que podrien fugir, però això suposaria perdre els seus béns i exposar-se a la persecució de la justícia. Segons les Consuetuds de Girona, el senyor els pot empresonar a sota la tina, o posar-los al cep i penjats a una biga. Si moren sense fer testament i sense fills (eixorquia), una tercera part dels seus béns mobles queden del senyor.²²

b) Els que només juren fidelitat, sense tenir mas (núms. 46, 76, 90). Els dos primers potser són fadrins externs que s'han casat al mateix poble, del qual procedeixen, a jutjar pels noms que porten. Més sorprenent és la darrera, una noia que passa a viure, segurament casada, a Riudellots. I és que els fills segueixen la condició del pare.²³ Es comprometen, a semblança dels vassalls, a «ser fidels i lleials envers el cos i els béns del seu senyor natural, com a bons homes propis i sòlids». Fan l'homenatge *ore et manibus comendatum* i prometen pagar un parell de capons de cens en reconeixement de domini; són els interessos del capital en què queden avaluats i que haurien de satisfer si es volguessin redimir.

Les prestacions personals

Els homes propis del castell que tenen mas, els quaranta-un ja alludits, poden veure's obligats per aquest títol a noves prestacions. De fet, però, no són tots, sinó només vint-i-sis, que havien de col·laborar a l'activitat agrícola del senyor del castell per a les feines més importants de la terra; llaurar, recollir, femar i tenir cura de la vinya. Segons l'objecte a què s'aplicaven, aquestes prestacions es dividien en:

Joves (de «jou»). Consistien a llaurar durant un dia als camps del senyor. Eren requerides principalment a la tardor, per preparar les sèmbrs; també, en mesura corresponent a la meitat d'aquelles, pel maig, a fi d'adobar la terra per als esplets d'estiu.

Tirades. Aquesta prestació suposa per al pagès posar al servei del senyor

22. «Consuetudines Gerundenses», nùs. 26 i 37.

23. «Consuetudines Gerundenses», nùm. 6.

no sols l'animal, sinó també un carro o vehicle similar. En contrapartida, el senyor havia de bestreure les despeses de menjar per a persones i bèsties. Tenien lloc en dos temps; pel batre, a fi de transportar les garbes a l'era, i durant l'època de llaurar, a fi d'escampar fems, únic adob disponible per fertilitzar la terra.

Manedes. És un jornal al servei del senyor que no comportava l'ajut d'una bèstia. El senyor les utilitzava per a la vinya; unes per cavar, les altres per veremar. No es diu que els pagesos haguessin de cooperar també a trepitjar els raïms per fer el vi.

Batudes. La majoria de les que esmenta el capbreu suposen que cal acudir-hi amb dos animals; aquesta podria ser la norma general. Pot pensar-se que mentre uns amb el bestiar feien girar per l'era els grossos trills de pedra dels quals encara avui el castell en conserva un, altres devien ventar o garbellar el blat.

Des del punt de vista del senyor, aquests drets suposaven poder disposar de 20 jornals de llaurada pel maig i 34,5 per a la sembra. Aquesta darrera quantitat podria tenir relació amb l'extensió que el senyor feia conrear directament: la coromina. Podria haver estat una coromina de 35 jornals de bous.

Per al transport dels fems disposava de 12 jornalers, i de 13 per tirar les garbes. El nombre menor de jornals correspon a la batuda; 10,5, amb la presència segura de 7 parells d'animals. Per cavar la vinya i veremar disposava el castell de 14 jornalers gratuïts en cada ocasió, que corresponen a una vinya relativament extensa.

Des del punt de vista del pagès, les seves obligacions de prestació personal podien oscil·lar (per als 26 afectats) entre un mínim d'un o dos jornals a un màxim de 8 l'any, abundant els que suportaven aquesta darrera càrrega. Com és lògic, el dia de fer la feina l'assenyalaria el senyor, i podia coincidir amb aquell que el pagès creia ser el més adequat per a la seva pròpia terra.

El castell termenat

Les obligacions dels veïns de Vilobí, recollides al capbreu i incloses en el concepte de drets de castell termenat podrien assimilar-se avui a càrregues municipals. Són, segons les consuetuds de Girona, quatre:

Bada, pagar el sou del bada o guardià.

Guaita, recollir-se en temps de guerra al castell, fer-hi sentinella i defensar-lo.

Sometent, arnar-se i sortir a campanya a les ordres del senyor.

Opus foraneum, contribuir a les reparacions del mateix castell.

Pel que es refereix a Vilobí, el capbreu només en una escriptura fa dir al capbrevat que *sumus de termino castri et infra terminos eiusdem sumus populati*

(núm. 2). La clàusula queda sobreentesa a les altres capbreuacions. N'hi ha prou de reconèixer que es té la residència al terme del castell o de la parròquia —que semblen coincidir— per quedar sotmès a certes obligacions, susceptibles de comprometre més o menys els veïns.

a) Tots els homes propis reconeixen els següents deures; pagar el salari del bada, guaitar, permetre que el senyor talli arbres no fruiters a les seves propietats per fer bigues per a la defensa del castell i, finalment, fer jornals per escurar els fossats del mateix castell o refer-ne les fortificacions. Les excepcions són tan poques i tan poc sistemàtiques que creiem que poden deure's a distraccions de l'escrivà en recopilar les clàusules.

b) Entre les inscripcions del capbreu en trobem només dotze (que semblen correspondre a masos propis de senyors diferents del del castell) que reconeixen el seu deure d'escurar els fossats forans de la cellera del poble, de mantenir en candicions la muralla i les seves bescorres, i de guaitar i defensar la mateixa cellera si el senyor del castell té guerra contra algú. Són les inscripcions núms. 50-53, 55-57, 59-62, 69-70 i 87. La distinció entre la defensa del castell i la de la cellera ens sembla important, i deu estar relacionada amb la situació jurídica d'aquests dotze masos en una forma que no sabríem concretar. Dels dotze masos, sis reconeixen al senyor el dret a tallar plantes infructíferes.

Afegim ací un detall: de les prestacions de glans per alimentar un dia l'any els porcs del castell, dels 41 masos del mateix castell només quatre les fan. En canvi, aquests dotze masos, obligats a la defensa de la cellera, paguen tots glans. I només un mas (núm. 74) paga glans sense tenir deure de deixar tallar plantes i de concórrer a la defensa de la cellera. Això ens ha portat a pensar si la prestació de les glans podria tenir relació amb els drets de castell termenat; ens caldria comparar el nostre document amb capbreus d'altres castells per resoldre aquest interrogant.

CONCLUSIÓ

Durant el segle xv, a Vilobí, el problema remença fou viscut amb intensitat particular. El poble donà col·laboradors com cap d'altre al gran sindicat remensa; el nom d'en Pere Antoni destaca entre ells de manera particular.²⁴ Del capbreu que hem analitzat no se'n desprèn una situació particularment onerosa per als pagesos. No obstant això, del 1338 al 1480 podien haver canviat molts factors. Alguns, com els demogràfics i econòmics, semblen ser prou coneguts. D'altres necessiten un nou plantejament i l'examen de documentació complementària. Ací suggeriríem, per exemple, l'estudi de les capbreuacions del segle xv. El cinquè centenari de la sentència arbitral de Guadalupe pot justificar, amb la seva proximitat i la importància del fet commemorat, la planificació d'estudis que des d'ara cooperin a un millor coneixement de la qüestió remença.

24. J. VICENS VIVES, *El gran sindicato remensa (1488-1508)* (Madrid 1954). Nosaltres hem aprofundit la figura de Pere Antoni a *Pere Antoni de Vilobí, síndic dels remences (1483-1493)* (Vilobí d'Onyar 1975), 24 ps.

APÈNDIX

1. *LLISTA DELS CAPBREVATS*

1. Pere Saig (borda Saig)
2. Berenguera, vídua d'Arnau Viader, i Bernat Viader, fill seu (mas Viader)
3. Pere d'Oliveres i Berenguera, esposos (mas Oliveres)
4. Bernat de Selva de Mont i Bernat, nebot seu (mas Selva de Mont)
5. Guillem Nicolau i Berenguera, esposos (mas Nicolau)
6. Pere Burgués (mas Burgués)
7. Pere de Comes (borda Comes)
8. Guillem Mascaró, legítim administrador del seu fill Francesc, hereu de la seva esposa Cecília (mas Mascaró)
9. Pere de Rovira de Vall (mas Rovira de Vall)
10. Guillem Comte (mas Comte)
11. Berenguer Turbany (mas Turbany)
12. Ponç de Caliç (mas Caliç)
13. Pere de Çinc Masa (mas de Cinchmasa)
14. Ramon Gortzal (mas Gortzal)
15. Berenguer Rigau (mas Rigau)
16. Pere Cendra (mas Cendra)
17. Bernat Martí (mas Martí)
18. Pere Voltragà (mas Voltragà)
19. Pere de Roterés (mas Roterés)
20. Bernat Sunyer (mas Sunyer)
21. Guillema, vídua de Guillem Mascaró i Benvinguda, filla dels dos (mas Mascaró)
22. Brunissendis, vídua de Guillem d'Estany (mas Estany)
23. Pere de Comabella (mas Comabella)
24. Bernat Marc de Comabella i el seu fill Bartomeu (mas Comabella)
25. Bernat Alrà (mas Alrà)
26. Ponç d'Onyar (mas Onyar)
27. Guillema Mateu (mas Mateu)
28. Pere Oliba, legítim administrador de Joan, fill seu i de Sanxa Oliba, difunta (mas Oliba)
29. Perc Carbonell (mas Carbonell)
30. Bernat Artau (mas Artau)
31. Bernat de Vilabona (mas Vilabona)
32. Pere Rayners i la seva mare Sercna (mas Rayners)
33. Brunissendis, esposa de Pere Ferrer, i Brunissendis, vídua de Pere Ferrer i nora de l'anterior (mas Ferrer, antigament mas Paner)
34. Berenguer de Rovira de Mont (mas Rovira de Mont)
35. Berenguer Cavaller (mas Cavaller)
36. Berenguer Ferrer
37. Maria, vídua de Ramon Giner i Caterina, néta seva (mas Giner)
38. Pere Bassa (mas Bassa)
39. Pere Guerau (mas Guerau)
40. Domènec Marquès (mas Marquès)
41. Bernat Feliu, sabater (casa fora de la cellera)
42. Pere Mateu (casa fora de la cellera)
43. Berenguer Burgués, sastre (casa fora de la cellera)

44. Vicenç Marc (terra)
45. Pere Bosc, sastre (terra)
46. Ramon d'Onyar (home propi)
47. Brunissendis, vídua d'Arnau Albert de Riudellots, i el fill d'ells, Pere Albert (terra).
48. Arnau Vives, de Franciac (terra)
49. Berenguer Algartz, de Franciac (terra)
50. Pere de Roure, Bonanat de Roure i l'esposa d'aquest, Alamanda (mas Pasqual)
51. Guillem Caliç (terra)
52. Guillem Marc (terra)
53. Berenguer Marc de Puig (drets de castell)
54. Ermessendis Sabater (casa i terra)
55. Guillema d'Olivera, del mas Olivera (drets de castell)
56. Elicsendis, vídua de Berenguer de Comaliva (terra)
57. Bernat Renau (terra)
58. Ramon de Malver (terra)
59. Pere Net i Benvinguda, esposos del mas Net (drets de castell)
60. Bernat de Puig (terra)
61. Pere Llorenç (terra)
62. Ramon Pere Rodó (drets de castell)
63. Berenguer de Gahusac (terra)
64. Pere Palahí, de Salitja (terra)
65. Jaume Tallada, de Santa Coloma de Farners (terra)
66. Jaume de Vinyes, de Salitja (terra)
67. Guillem Miró, de Salitja (terra)
68. Berenguer Conill, de Salitja (pasturatge)
69. Pere Dogal (terra)
70. Pere Martí de Puig (terra)
71. Bernat Riera, de Franciat (terra)
72. Berenguer Mateu (terra)
73. Bernat de Salamanya, de Salitja (terra)
74. Astruc Mallol (terra)
75. Bernat Gras i Alamanda, esposos (terra)
76. Bernat de Cinc Masa (homenatge i terra)
77. Ferrer Mugués, de Salitja (pasturatge)
78. Guillem Pasqual (terra)
79. Pere Guitart (terra)
80. Arnau Riquer (terra)
81. Ponç Carles, de Salitja (terra)
82. Ramon Gras (casa a la cellera)
83. Ramon Murta, sagristà (terra)
84. Cecília, vídua de Ramon de Serra (mas Serra)
85. Bernat de Bosc (terra)
86. Bartomeu Mugués (terra)
87. Benvingut de Serra (terra)
88. Arnau Valentí i Margarida, esposos (terra)
89. Alamanda, vídua de Guillem Vidal, de Sant Dalmai (terra)
90. Brunissendis, filla de Pere Ferrer, de Vilobí, veïna de Riudellots (homenatge)
91. Bernat Ros, de la cellera (terra)
92. Barcelona, vídua de Berenguer de Camprodon (terra)
93. Margarida, filla de Domingo Bertran (terra)

94. Pere d'Estrada, de Brunyola (terra)
 95. Simó Argent (terra)
 Els capbreuats dels quals no s'indica el veïnatge són tots de Vilobí.

2. TRANSCRIPCIÓ D'UNA CAPBREVACIÓ

Noverint universi quod nos, Bernardus de Silva Damont, parrochie de Vilalbino et Bernardus eius neptis ex certa sciencia, per nos et nostros presentes atque futuros, confitemur et recognoscimus vobis venerabili Raimundo Malarcii, domino castri de Vilalbino [*clàusula d'home propi*] quod sumus homines proprii et solidi vestri et vestrorum cum omni prole nostra nata et nascitura racione mansi nostri vocati de Silva damont, quem habemus in dicta parrochia et infra terminos dicti castri, in quo manso tenemur facere residenciam personalem. [*Clàusules de possessions*] Ac quod tenemus pro vobis caput mansum nostrum vocatum de Silva de Mont, scilicet domos ipsius cum solo in quo sedent, cum quintana, exita, area et alio honore culto et inculto quem ibi habemus prout sunt contigua. Et affrontat ab oriente in honore mansi de Silva de Val, a meridie in torrente et camino qui ibi sunt, a circio in honore vestro et in honore mansi de Strada. Item unum campum in loco vocato Campaç, qui affrontat ab oriente in honore Petri Sagionis et in honore mansi de Silva de Val, a meridie et occidente in honore mansi de Silva de Val, a circio in honore mansi Arnaldi. Item quemdam honorem terre et boschi quem habemus in loco vocato mas Martin. Et affrontat ab oriente in honore mansi de Silva de Val, a meridie in honore meo quem teneo pro presbiteratu quem Guilielmus de Planis quondam stabilivit in ecclesia Sancti Felicis Gerunde prout dividit sera mediana que ibi est, ab occidente in honore mansi de Silva de Val, a circio in rivo de Bagastrano (...) [*Clàusula de tasques*] Et de expletis panis inde provenientibus damus et dare debemus et promittimus vobis et vestris fideliter tascham et mediam, et de expletis vini, lini et cannabi, unam tascham. [*Clàusula de cens*] Pro quo manso et eius honoribus et possessionibus predictis facimus et facere debemus et promittimus vobis et vestris annuatim, in festo Natalis Domini, sexdecim denarios barchinonenses de terno, et, in festo Sancti Felicis, unam mensuram cibarie ad mensuram de Agnis et unum pullum de treschol pro qualibet vinea quam habeamus vel teneamus in dictis honoribus, et duo ova singulis annis pro pasturagio in festo Pasche; [*clàusula de prestacions personals*] et, tempore madii, mediam joviam et, tempore seminandi, unam jovam singulis annis et mediam batudam et mediam tiradam ad bladum cum quattuor garbis qui nobis, ut asseritur, dari debent de expleto quod tirabimus, et aliam mediam ad fimum portandum ad honores vestros et mediam manedam ad fodiendum vineam vestram et mediam manedam ad vindemiandum et medium faxium palcarum et aliud medium ferraginis, si ferraginem habebimus [*Clàusula de drets del castell*] Item tenemur gueytare in dicto castro et solvere salarium bade ipsius, una cum aliis hominibus predicti castri. Item fatemur quod tenemur, una cum aliis hominibus castri predicti, expleta reddituum vestrorum portare ubicumque volueritis, dum die qua recesserimus de manso nostro possimus ad ipsum reddere dicta die, cum duobus denariis qui nobis dentur pro prandio. Item recognoscimus vobis quod vos et vestri tenentes dictum castrum habetis tallium in arboribus nostris infructiferis, dum de ipsis necesse habebitis in dicto castro. Et quod tenemur facere operas in dicto castro dum necesse fuerit, et facere manedas cum animali nostro ad ipsum opus una cum aliis hominibus dicti castri, cum victu qui nobis prestetur dum faciamus dictas manedas in opere predicti castri. [*Clàusula de censos*] Item tenemur per vos

unum obulum quem nobis facit pro turnis Petrus Sagionis de Vilalbino. Item facimus tenetori mansi Fresolfi, scilicet uno anno et alio non, unam gallinam pro turnis pro quadam terra quam habemus in loco vocato Curtils, sive Ruyres. [*Clàusula de reconeixement de tenir altres senyors*] Item recognoscimus quod tenemus pro aliis dominis que sunt de pertinenciis mansi nostri, scilicet, pro camera monasterii de Amerio, quemdam honorem cultum et incultum quem habemus in parrochia Sancte Columbe de Farneriis, in loco vocato Ginestar, et affrontat ab oriente in honore nostro, ab occidente in honore Guilielmi de Rippa. Item, pro presbiteratu predicto, quandam peciam terre et devesie in parrochia de Valle Caneria, et affrontat ab oriente in honore ipsius presbiteratus, ab occidente in honore Petri Morera. Item habemus, pro nostro alodio, qui est de pertinenciis dicti mansi medietatem quam pro indiviso habemus in quodam campo nos et Petrus de Silva habemus in parrochia Sancte Columbe de Farneriis, qui affrontat ab oriente et occidente in honore Guilielmi de Rippa. [*Clàusula de jurament*] Jurantes sponte per Deum et eius Sancta quattuor Evangelia corporaliter a nobis tacta predicta omnia fore vera. Actum est hoc sextodecimo kalendas februarii anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo septimo. Sig † num Bernardi de Silva de Mont. Sig † num Bernardi, eius neptis, predictorum, qui hec laudamus et firmamus. Testes hujus rei sunt Petrus Fresolfi et Guilielmus Nicholay de Villalbino et Petrus Mathei eiusdem loci.

E † go Raymundus de Brugueria, notarius publicus substitutus a Bernardo de Toylano, publico Gerunde notario, hec de notis acceptis per A. de Manso condam similibus auctoritate et substitutione notarium publicum scribi feci et clausi cum supraposito in tercia linea ubi dicitur «ab occidente».

3. CLAUSULES ESPECIALS

Clàusula de remença. Item recognoscimus vobis quod vos et vestri habetis et habere debetis de predicto manso et eius honoribus predictis homines et feminas et redemptiones personarum, intratas et exitas.

Clàusula de castell termenat [*Per a masos del terme que no són de propietat del senyor del castell*] Tencor escurare vallos foraneos cellarie et tenere condirectum murum et forciam dictae cellariae et bescorras existentes in dicto muro, ac fatemur quod tempore guerre quam dominus dicti castris habebat cum aliquo vel aliquibus tenemur intrare dictam cellariam et ibidem gueytare et deffendere.

Clàusula de fidelitat [*Ramon d'Onyar, Bernat de Sigmasa, Brunissendis, filla de Pere Ferrer*]. Quod sum homo proprius et solidus, promittens vobis quod ero vobis et vestris fidelis et legalis de corpore et avere et de omnibus iuribus sicut bonus homo proprius et solidus esse debet suo bono domino naturali, et non intrabo causa habitandi aliquod castrum, villam vel alium locum privilegiatum nec aliquod aliud faciam, tractabo vel procurabo occulte vel manifeste propter quod possitis me et ius, dominium et dominationem (...) amittere (...) et quod hoc facio vobis homagium ore et manibus comendatum. Et in recognitionem domini facio in festo Omnium Sanctorum unum par caponum.

Clàusula del ferrer. Item tenemus et debemus vobis et vestris, ratione fabrice nostre de Villalbino quam tenemus, lacidare rilias et exadas et alia ferramenta vestra, exceptis illis de molendino vestro, sine alio salario quod nobis detur, et facere rilias et exadas et alia ferramenta que et quas necesse habebitis, ad castrum et honores vestros sine aliquo salario cum carbone et ferro vestro quod detur ferrario tenenti dictam fabricam, sed nuncii vestri vel alii pro vobis debent iuvari dictum fabrum dum facit opera nova.

Clàusules de censos entre vilatans. Pere Saig (1) fa a Pere de Selva 4 sous i 2 parells de gallines, i a en Selva damont un óbol. Berenguera Viader fa a G. Barceló 5 diners *pro turnis* pel camp Carrió; a en Compte, 4 diners per una terra, a en Calic, 2 diners per la terra de Riera. Pere Oliveres reb 5 diners i un quartà de blat d'en Rateres, per una terra al pla de Bagastrà; i un parell de gallines i 12 diners d'en Dogal. Guillem Nicolau (5) reb d'en Barceló un óbol per una terra prop de l'Onyar, i d'en Viader, 2 diners pel camp del Vinyal. Pere de Comes (7) fa a en Mateu 4 diners per una feixa, a en Turbany, 2 diners pel camp Roger; a en Pere Martí 1 diner per una terra; a en Mascarona, 1 diner per una terra; i a en Rovira damont un parell de gallines per la vinya Duga. En Mascarona fa a en Carbonell 1 diner per la terra del Rimarder i 4 diners a en Cendra. En Rovira devall (9) reb d'en Cendra 10 diners per la vinya Burguesa. En Compte (10) reb d'en Viader 4 diners *de turnis* pel camp Ruyres; 4 diners d'en Comes, 2 diners d'en Calic i 3 óbols d'en Cendra. En Calic (12) reb un óbol d'en Viader. Ramon Gortzal (14) reb 8 diners d'en Cendra i 3 diners d'en Onyar per la terra dita Masoveria. En Cendra (16) reb 8 diners d'en Rovira demont, 1 diner d'en Comes i 4 diners d'en Mascarona per terra a Bagastrà; fa 10 diners a en Rovira devall, 8 diners a en Gortzal per una terra que té al propi clos, 1 diner a en Fresolf i 3 óbols a en Compte. En Carbonell (29) reb 1 diner d'en Camprodón per terra al pla de Vilobí; paga a en Mascarona 1 diner per una terra prop del seu mas. Bernat Artau (30) reb 4 diners d'en Vilabona. En Vilabona, además de l'Artau, paga a en Mallol 3 diners per la feixa de Terra Alba, i a en Bassa 4 diners per un quadró en el seu propi clos. Brunissendis Ferrer (33) reb un diner d'en Barceló i un d'en Oliveras. Bernat Ferrer (36) reb 5 diners dels 10 que fa en Guerau per una seva terra prop de l'Ontar, una gallina d'en Gener, un diner d'en Marqués i 16 diners d'en Riquer. Maria Gener (37) reb del mas Valentí 2 sous, 4 diners i una gallina com a part del cens que ha de pagar al castell. En Bassa (38) reb 4 diners d'en Vilabona i 3 d'en Voltregà. En Guerau (39) fa 5 diners a en Ferrer, per una feixa prop de la bassa del molí del castell. En Marqué (40) paga a en Ferrer 1 diner. Pere de Roure (50) reb de l'Ermessendis Sabatera mitja quartera de blat i una gallina com a auxili del seu propi cens al castell. I en Guillem Pascal reb 3 sous i 4 diners i un quart de mitgera d'ordi d'en Guitart.

4. PRESTACIONS EN ESPÈCIE

núm.	metàllic	gallines	oques	ordi	ous	altres
2	2 s 4 d	2		3 m		
3	12 s 1 d		4	1 m		
4	16 d					feix
5	3 s 4 d				2	
6	12 s		3		4	
7	2 d	2 cap				glans
8	2 s	2		1 m a	2	feix, glans
9	12 s 5 d 1 o		1		4	
10	13 s			1 m a		feix
11					4	
12	4 s 8 d	2		1 m a	4	feix

<i>núm.</i>	<i>metàl·lic</i>	<i>gallines</i>	<i>oques</i>	<i>ordi</i>	<i>ous</i>	<i>altres</i>
13	3 s 4 d	4			4	glans
14	9 s 4 d	4	1	1 m v	4	glans
15	6 s 8 d	2		1/2 q c	4	
16	12 s 2 d	4		1 q r v	4	feix
17	4 s	4 cap				
18	20 d	2				pernil
19	20 d	2		1/2 q c	4	feix
20	2 s 4 d		2	1/2 q	2	feix
21	16 d	2		1/2 q c	4	
22	2 s 8 d	4		1/2 q c	4	
23	6 s	2		1 q c	4	feix
24		2 + 2 cap				pernil
25	20 s			1/2 q c		
26	2 s 1 d				4	
27	2 s 8 d				2	
28	6 s	2				
	5 s 4 d	2		1/2 q v	2	
29	2 s 8 d			1/2 q c	4	feix
30	6 s 8 d				4	1/2 feix
31					2	
32	9 s 4 d	2				
33	6 s	2		1/2 q c	2	ferrer
34		2	2		4	
35	6 s	2		1/2 q c	2	feix
36	12 s					
37	13 s 4 d	2	3	1 q	2	2 fogacias
38	12 s 4 d	2	2	2		
39	12 s	4	3	1 m c	2	3 fogacias
40	10 s	2				
41	3 s 9 d					
42	3 s 9 d					
43	3 s 9 d					
46		2 cap				
47		2				glans
50	16 d	1		2 m b 1/2 q b	2	glans
52						glans
55					2	glans
56		2				glans
57					1	glans
59						glans
60		1			2	
61						glans
62						glans
63	12 d	1	1	(A)		
64	12 d		1/2	(B)		
67			1/2			
68			1/2			

núm.	metàllic	gallines	oques	ordi	ous	altres
69			1	1/2 q c	4	
70						glans
73	1 d		1/2			
74						glans
76		2 cap				
77				1		
78				1/2 m Monells (C)		
79	2 s	8 d (molf)	2			
		4 d				
84	12 s		2		2	1/2 pernill
		16 d	1	1 q a		1 1/2 fogacia
87		1				
90		2				
94		2				

Abreujament i totals. A la columna *metàllic* s d o signifiquen respectivament sous, diners i òbols. Tenint en compte que la lliura tenia 20 sous i el sou 12 diners, el total és de 13 lliures, 12 sous 11 diners i un òbol.

A la columna *gallines* la notació cap equival a capons.

A la columna *ordi* m vol dir mitgera; si és m a llegiu mitgera *de agnis*. Q val per quartera; q v, per quartera de Vilobí; q c, per quartera del castell; m r, per mitgera rasa. Les notes signifiquen: A, un quartà d'ordi i mig quartà de blat; B, un quartà d'ordi de la mesura de Vilobí, i C mitja quartera de blat i mitja d'ordi. En total, 11 mitgeres i mitja i 12 quarteres i mitja. El total d'ous és de 99; el d'oques, de 31; el de gallines, 68 i 10 capons. Es recollien, a més, 10,5 feixos, 25 pernils, 13 mesures de glans i 5 fogacias.

5. PRESTACIONS PERSONALS

	joves		tirades		batuda	manedes	
	maig	sembra	garbes	fems		veimar	cavar vinya
2	1	1					
3	1	1					
4	1/2	1	14 g	1/2	1	1	1
5	1	1					
6	1	1					
8	1	2	1	1	12 a	1	1
10	1	2	14 g	1		1	1
12	1	2	1	1	1	1	1
15	1	2	14 g		12 a	1	1
16	1	2	14 g	1	12 a	1	1
17	1						
19	1	2	14 g	1		1	1

	joves		tirades		batuda	manedes	
	maig	sembra	garbes	fems		veimar	cavar vinya
20	1	2	1 4 g			1	1
21	1	1	1	1	1 2 a	1	1
22	1	2			1 2 a	1	1
23	1	2	1	1	1 2 a	1	1
24		1					
26	1	1		1			
28	1/2	1	1/2 2 g	1/2	1/2	1/2	1/2
29	1	2	1 4 g	1	1 2 a	1	1
30	1/2	1/2	1/2 2 g	1/2	1/2	1/2	1/2
35	1/2	1	1/2 2 g	1	1/2	1/2	1/2
38	1/2	1	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2
40	1	1					
69	1						
	20,5	34,5	13	12	10,5	14	14

Nota. g = garbes a rebre pel pagès. a = animals amb els quals li calia acudir.

6. INDEX ONOMASTIC COMPLEMENTARI

Es recullen ací els noms que no són dels 95 capbreuats: afrontacions (a), testimonis (1) i senyors emfitèutics que reben censos (s). Un etc. vol dir que només citem el primer en què apareix.

7. INDEX DE NOMS D'INDRETS

Ometem els noms dels rius d'Onyar, Gravalosa i Bagastrà, molt freqüents.

Arnau, mas a 1	Fuster, mas a 31
Barcheloni (Barceló), mas i Guillem s, 2 etc.	Gassol, mas, dintre el mas Marc de Com-bela, 24
Bayer, Guillem, ciutadà de Girona, s 69	Geronés, mas dels Biure, 12
Biure, Francisca, vídua d'Arnau de, <i>miles</i> , s 4 etc.	Isarn, mas, a 10 etc.
Camprotundo (Camprodón), Gerald, a 16	Laurenci (Llorenç), Bernat i Margarida, a 16, 66
Canalis (Canals), Brunissendis, a 32	Lop, mas, a 33
Comes, Pithonus, a 16	Maroni (Maró?), mas a 79
Cumbis (Comes), Pere de, <i>textor</i> , a 42	Martini (Martí), Pere, t 35
Dominga, na, a 64	Mathei (Mateu), Jaume, t 43
Fresolí, Pere t a s, 2 etc.; Alamanda es-posa i mas, 16	Montaner, Arnau, clavari de l'Església, t 1

- Ollomar o bé Oulomar, mas, a 36 82
 Plan, mas des, a 9
 Planis (Planes), Guillem de, s 4 etc.
 Podiolo (Pujol), Gerald, t 16
 Poncius (Ponç), Pere, a 16
 Raspassoni (Rapassó), Berenguer, *clericus*,
 a 16
 Riaria (Riera), Guillem, ciutadà de Giro-
 na, s 21 etc.
 Riquel de Vall, Berenguer, t 13 35
 Roia, na, a 19
 Rosa, na, i Vicens, fill seu, a 82
 Rotger, mas, a 56
 Rouhir, Ponç, a 32
 Rubei (Poig), Vicens, a 32
 Sabater, mas, a 22
 Serra, Benvinguda, a 23
 Taberner, mas, a 91

 Argila, 38
 Arenes, prop de Gravalosa, 3, 38
 Artigues, 17, 70
 Banyacans, riu, 26, 54
 Brugueroles, 23, 39, 79
 Busquets, bosc, 12
 Campàs, 4
 Camp Vidal, 34
 Camp Isarn, 34
 Carahules, 14, 16
 Casauchis, 70
 Cassa Vehins, 26, 60
 Comaliva, riu, 26, 56
 Codenyas, riu, 9, 16, 29, 69, 70
 Coma Artalla, 7
 Coma, torrent de, 1
 Coma col, 2

 Cumba, 23
 Comayan, 3
 Cumbis, 33
 Cornalera, 33
 Comatou, 94
 Gaulober, 17, 21, 25, 30, 33, 48, 49, 65
 Guerrich, riu, 47
 Insula Morena, 79
 Malver, 39
 Mateu, torrent, 3, 7
 Masoveria, 26
 Ortal, 3
 Pas d'Onyar, 32
 Pas de Salamanya, 32, 73
 Peres, 3, 22
 Pla de Vilobí, 3, 14, 20, 28, 66
 Pla superior id., 16, 44, 45, 93
 Pla de Bagastrà, 3, 10
 Pla de Sigmasa, 9, 13
 Podio de Nugia, 6
 Romaguera, 76
 Rodagarses, 28
 Ruyeres, Rovires, 9, 10
 Rovira, 2, 6, 30; Rovira Sabatera, 30
 Ridevila, 32, 33, 35, 36, 37, 39, 64, 78
 Rimarder, 8, 67, 70
 Rotalops, 22, 23
 Serra de Ginestar, 23
 Suure Routurer, 10
 Samason, 30
 Terra Alba, 31, 47
 Vinya de Serreda, 10
 Vinyal, 38
 Vinyet, 32, 78
 Yla, 35, 81
 Serra Capels, 58, 83, 86